

ANKARA İLİ ETİMESGUT İLÇESİ ÇORAP VE PATİK ÖRÜCÜLÜĞÜNDE MOTİF VE KOMPOZİSYON ÖZELLİKLERİ

H. Feriha AKPINARLI

*Prof. Dr. Gazi Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi Tekstil Tasarımı Bölümü
Gölbaşı Yerleşkesi*

Özet

Hammaddesi lif olan örücülük sanatı; yaşanan toplumdaki bireylerin farklı veya müşterek özelliklerini ortaya koyan kültürel kimliğimizin en önemli belgelerinden biridir. Zengin örnekleri ile halk kültürümüzün bir parçasını oluşturan örücülük sanatında; teknik, renk, motif ve ürün çeşitliliği mevcuttur. Şiş örücülüğü teknikleri ile üretilen el örgüsü çorap ve patikler kıyafeti tamamlamak ve soğuktan korumak için ayağa giyilen bir unsur olmanın yanı sıra üzerlerindeki motiflerin anlamları ile sözsüz iletişim aracı özelliği de taşımaktadırlar.

Bu çalışmanın amacı Ankara ili Etimesgut ilçesinde üretilen çorap ve patiklerdeki motif ve motiflerin yerleştirilme özellikleri(kompozisyon) inceleyerek yeni kuşaklara tanıtmak ve belgelemektir. Yöntem olarak tarama yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın evreni Etimesgut ilçe merkezidir. Örneklem olarak bu ilçelerden farklı özellikte seçilmiş 20 çorap ve patik üzerinde çalışılmıştır.

Ankara ili Etimesgut ilçesinde yapılan alan çalışmasında özellikle çeyiz geleneğinde yok olmadan yaşatılan el örgüsü çorapların farklı teknik ve motif özelliklerine sahip olduğu görülmüştür. Bu bildiride Etimesgut çorap örücülüğü örneklerle tanıtılacaktır.

Anahtar Kelimeler: çorap, gelenek, kültür, örücülük

Abstract

The art of knitting, which is used fiber as raw material, is one of the most important documents of our cultural identity that reveals the different or common characteristics of individuals in the society. With lots of samples there is an important technical, color, motif and product range in the art of knitting, which forms a part of our folk culture. Hand-knitted

socks and booties are not only footwears to complement the outfit and protect foots from the cold, but also they are non-verbal communication tools with the meanings of the motifs on them.

The aim of this study is to introduce the socks and booties produced in Ankara / Etimesgut to new generations by investigating their motifs and compositional characteristics and to produce a document about them. In this study survey research method was used. The population of the research is county town of Etimesgut. 20 socks and booties selected differently from these provinces were studied as a sample.

As a result of this field study in Ankara/Etimesgut, it has been seen that hand knitted socks, which are kept alive especially in the dowry tradition, have different technical and motif characteristics. In this declaration hand-knitted socks of Etimesgut will be introduced with examples.

Keywords: Socks, tradition, culture, knitting.

1-Giriş

Tarih boyunca toplumdaki bireylerin yaratıcılık ve yeteneğine dayalı halk kültürünün temelini oluşturan, Geleneksel Tekstil Sanatları ve El Sanatları alanlarında üst düzeyde çeşitli ürünler ortaya konulmuş ve konulmaktadır.

Halk kültüründe önemli yeri olan ve halkın duygu, düşünce ve yaşadıkları olay olguları paylaştıkları sembol ve motiflerin yer aldığı el sanatları; bireylerin bilgi, yetenek ve yaratıcılığı ile doğal hammaddelerin elle veya basit araçlar kullanılarak şekillendiği gelir getirici, ekonomik fayda sağlayan, bireylerin kendilerini ifade etmesine imkân tanıyan sanatsal ürünleri kapsayan bir sanat alanı olarak karşımıza çıkmaktadır (Onuk, Akpınarlı ve Ortaç, 2005: 34).

Hammaddesi lif olan el sanatları içerisinde yer alan el örücülüğü sanatında; tığ, şiş, mekik, firkete, iğne vb. araçları ile eşsiz, güzel ürünler yapılmış ve yapılmaktadır (Onuk ve Akpınarlı, 2002: 40). Örücülük sanatında önemli bir yeri alan El örgüsü çoraplar; bireylerin bilgi ve becerisine dayanan, özellikle doğal hammaddelerin kullanıldığı elle ve basit araçlarla yapılan ve toplumun kültürünü, gelenek ve göreneklerini taşıyan, bireylerin duygu, düşünce ve becerisini yansıtan ürünlerdir.

Maddî kültürümüzün en güzel örnekleri olan el örgüsü çoraplar gelenek, görenek ve yaşam biçiminin kuşaktan kuşağa aktarılmasında, geliştirilmesinde ve devam ettirilmesinde de en büyük rolü oynamaktadır. El örgüsü çoraplarda kullanılan iplikler lif özellikleri yörelerin iklim şartlarına göre farklılık göstermektedir. Kuzey ve batı Anadolu'da pamuk, Orta Anadolu'da tifti Güney Anadolu'da yün kullanılmaktadır. Günümüzde el eğirmesi ipliklerin kullanımı azalarak yerini fabrikasyon iplikler almakta bazı yörelerimizde her ikisinin kullanıldığı görülmektedir.

El örgüsü çorapları; Kullanım amacına göre; gündelik (kadın, erkek ve çocuk ölçülerinde), tören, çeyiz, gelin ve damat, yol, töre, asker çorapları, Kullanılan gerece göre; tiftik, yün, pamuk ve sentetik çoraplar, Kullanılan örgü tekniğine göre; düz, ajurlu, desenli ve renkli desenli örgü çoraplar olarak sınıflandırılmaktadır (Akpınarlı, 1995).

Geleneksel çorapların en belirgin özelliği desen ve motifleridir. Kullanılan bu motifler hayatın Doğum, Ölüm, Evlenme gibi çeşitli devrelerini yansıtmakta, doğada görülen Hayvan, Bitki Olay ve olguları sembolize etmektedir. Ayrıca el örgüsü çoraplarda kullanılan motif ve semboller yörede kültürel birçok görevi de üstlenmiştir. Bu görevler; Çorap giyenin bağlı olduğu toplumunu, Köyünü Mesleğini Dinsel ve büyüsel inanmalarını (koruma) Sosyal ve medeni durumu Kıymetli hediye Anlatılmak istenilen bazı olaylara vasıttadır.

Bu çalışmanın amacı; Ankara Etimesgut ilçesi el örgüsü çorap ve patiklerini yeni kuşaklara Tanıtmak, Belgelemek Bu sanata dikkat çekmektir.

Ankara ili Etimesgut ilçesinde üretilmiş ve üretilmekte olan el örgüsü çorap örneklerinin teknik, motif ve kompozisyon özellikleri üzerinde çalışılmıştır.

2-Etimesgut İlçesi Çorap Ve Patik Örücülüğünde Motif ve Kompozisyon Özellikleri

Ankara ili Etimesgut ilçesi çorap ve patik örücülüğü motiflerini incelemek amacıyla farklı motif özelliği taşıyan 34 çorap ve patik üzerinde inceleme yapılmıştır. Çorap ve patiklerde 31 farklı motif tespit edilmiştir. Bu motiflerin bezeme özellikleri açısından 4 bezeme türünde toplanmaktadır. En yoğun %48.39 unda sembolik (soyut) bezeme,%22.58inde figürlü bezeme % 16.12sinde bitkisel bezeme ve %12.90 unda nesneli bezeme kullanılmıştır.

Sembolik (soyut) bezemeli motifler: Sembolik bezemeler örgüyü üreten kişinin duygu düşünce ve yaşadığı olay ve olgulara yüklediği anlamlara verilen isimlerdir. Biçim ve görsel olarak verilen ismi yansıtmamakta yüklenen anlamı içermektedir. Etimesgut ilçesinde tespit edilen sembolik bezeme motifler şöyledir;

Köpek Bacağı

Kıvrım, Namazgülü, Çakmak

Elti Eltiye Küstü

Çengel, Yedi bela

Kıvrım, kıvrımlı

Muskali

Aynalı

Çiftli Katip Bıyığı

Aşık yolu

Ajur

Kahkül

Çimdik

Muskali

Sıra Dağlar

Kilim Motifi

Muskal

Nesneli Bezemeli Motifler: Çorap ve patikte motifleri oluşturan bireylerin çevresinde kullandıkları araç,doğa v.b. ürünleri kullanmasından kaynaklanan motiflerdir. Etimesgut ilçesi çorap ve patiklerinde tespit edilen nesneli bezemeler şöyledir ;

Düğme

Bıçak ağız

Yıldız

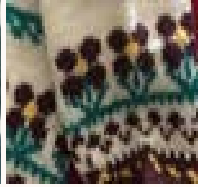

Çengel

Bitkisel Bezeme Motifler : Doğada bulunan çiçek ,yaprak,ağaç,sebze ve meyvelerde b esilenerek yapılan motiflerdir. Etimesgut ilçesi çorap ve patiklerinde tespit edilen bitkisel bezemeler şöyledir ;

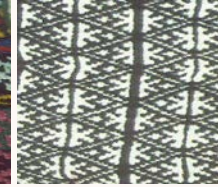
Kiraz Dalı

Papatya

Papatya

Çiçek

Çilekli

Çam Ağacı

Figürlü Bezemeli Motifler : İnsan , çeşitli hayvanlar ve bunların uzuvlarından esin alınarak yapılan motiflerdir. Etimesgut ilçesi çorap ve patiklerinde tespit edilen figürlübezemeler şöyledir ;

Göz

Sinek

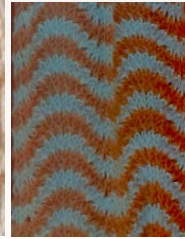
Balık Sırtı

Deve tabanı

Civan Kaşı

Civan Kaşı

Hanım Parmağı,
Ojeli Parmak

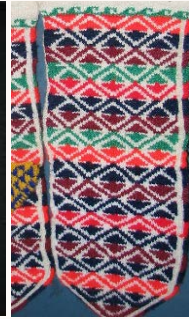
Çorap ve patiklerin üzerine motiflerin yerleştirilmesi yani kompozisyon şekilleri açısından incelediğimizde Etimesgut ilçesinde; boyuna, yatay,verev, bütün yüzeyi kaplayan (benekli) yerleştirme kullanılmıştır.

Verev Yerleştirme Yatay Yerleştirme

Boyuna Yerleştirme

Benekli Yerleştirme

Kullanılan örgü teknikleri açısından değerlendirildiğinde; çorap ve patik örneklerinin % 61.76si renkli desenli örgü ,%20.58 i ajurlu örgü,%11.76 si desenli örgü ve 5.88 düz örgü teknikleri ile yapılmıştır.

Etimesgut ilçesinde çorap ve patiklerde çok renkli motifler tercih edildiğinden renkli desenli örgü tekniği yoğun kullanılmaktadır. Örneklerin % 82.35 Kadın çorap ve patiği ,11.76 si erkek çorabı ve 5.88i ise çocuk patiğidir.Geçmişte kadın ,erkek ve çocuk çorapları yoğun olarak yapılmakta ,günümüzde ise çok az sayıda erkek çorabı üretilmekte ,kadın ve çocuklar için patik tercih edilmektedir. Çünkü geleneksel kıyafetlerin altında tercih edilen el örgüsü çoraplar günümüz kıyafetlerinde tercih edilmemekte ,fabrikasyon çoraplar kıyafetleri tamamlamaktadır.

Ayağı sıcak tutması, çeyiz ve hediye geleneginin devam ettirilmesinden dolayı konç kısmı olmayan patik ismi verilen çeşitleri örülmeye başlamıştır. Günümüzde örülen patiklerde geleneksel motifler tercih edilerek kültürel kimliğin yaşatılmasına çalışılmaktadır. Ancak yeni materyal ve biçimlerde kullanılarak patiklerde üretilmiş ve üretilmekte olan patikler şöyledir;

3-Sonuç

Türk kültürünün görsel ve sanatsal değerlerinden biri olan el örgüsü çoraplar Anadolu kadınının sanat anlayışı ile sentezlenerek gelişmiştir.El örgüsü çoraplar Etimesgut ilçesinde yaşayan ve buraya yerleşmiş olan bireyler tarafından geçmişte ve günümüzde yapılmaya devam etmektedir.Günümüzde el örgüsü çorapların kullanım alanının değişmesi ve toplumsal değişimlerden dolayı konç kısımları kısalarak yerini patik denilen ayak giysilerine bırakmıştır. Ankara il merkezi ve diğer ilçelerde bulunan çorap ve patik örnekleri incelendiğinde motifler,biçim,bezeme ve motifleri yerleştirmede benzerlikler görülmektedir. Bazı motiflere farklı isimler verilmekte ve renk özelliklerinde farklılıklar görülmektedir.Bunun önemli nedeni çeyizlerle farklı ilçelere taşınmasıdır.

El örgüsü çorapların üzerinde Türk kimliğini, yöre özelliğini, bireylerin duygu ve düşüncelerini yansıtan motiflerinin yaşatılması için çaba harcanması gerekmektedir.Çünkü el sanatlarındaki motifleri hammaddesi taş, ağaç, metal, toprak vb yapılan ürünlerde tüm Türk coğrafyasında görmektediriz.

Bu araştırmada elde edilen bilgiler doğrultusunda yöresel ve kültürel zenginliğin devam etmesi, gelecek nesillere aktarılması ve kültürel özelliklerin doğru bir şekilde tespit edilerek ürün tasarımlarında kullanılmasının sağlanmasına yönelik çalışmaların yapılması gereği de ortaya çıkmaktadır.

Kaynaklar

- Akpınarlı, H. F. (1995). El örgüsü çorapların teknik desen renk ve kullanım özellikleri. Yayımlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Akpınarlı, H. F. (1997). Geleneksel el örgüsü çoraplardan çağdaş yaklaşımlar. Türkiye’de El Sanatları Geleneği ve Çağdaş Sanatlar İçindeki Yeri Sempozyumu bildiriler kitabı içinde (ss. 157-162). Ankara.
- Onuk, T., Akpınarlı, H.F. ve Ortaç, H.S. (2005). El sanatları ürünlerindeki değişim. Halk Kültüründe Değişim Uluslararası Sempozyumu bildiriler kitabı (ss. 384-388). Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi.
- Onuk, T., Akpınarlı, H. F., Ortaç, H.S., Ayda, D., Küçükkömürler, S. Ve Köklü, H. (2005). Ankara ili El Sanatları ve Beslenme Kültürü. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.